

บทบาทของกระทรวงศึกษาธิการ : ตำนานการศึกษาวันเวลาที่ผันผ่าน

รศ.ดร.ธงชัย สมบูรณ์

เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ว่า กระทรวงศึกษาธิการของทุกๆประเทศจะมีหน้าที่หลักในการรับผิดชอบดำเนินงาน จัดการ และดูแลรับผิดชอบงานทางการศึกษาทุกอย่าง การทำงานของกระทรวงศึกษาถือว่าเป็นงานที่ทำทนายและเป็นเส้นทางหลักในการพัฒนาชาติในทุกๆมิติ เมื่อเป็นเช่นนี้กระทรวงศึกษาธิการจำเป็นต้องมีการวางแผนการดำเนินงานด้านสวัสดิศึกษาที่ชัดเจนและสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

กระทรวงธรรมการวันวานที่ผ่านมา

ด้วยการพัฒนาชาติให้มีความเจริญในทุกๆด้าน ประกอบการสร้างความทันสมัยตามแบบอย่างของนานาประเทศ โดยเฉพาะประเทศทางแถบตะวันตก ทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเสด็จประพาสยุโรปถึงสองครั้ง (พ.ศ. 2440 และพ.ศ.2450) และพระองค์ได้ทรงนำวิทยาการต่างๆมาปรับปรุงกับกิจการบ้านเมืองได้อย่างชัดเจน ราชกิจจึงมี “รูปร่าง” ของการ “ก่อตัว”แบบสมัยใหม่อย่างชัดเจน นอกจากนี้ งานทางด้านการศึกษาพระองค์ได้มีพระบรมราชโองการจัดตั้งกระทรวงศึกษาธิการขึ้นซึ่งสมัยนั้นเรียกว่า กระทรวงธรรมการ(จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2435) โดยมีหน้าที่จัดการพระศาสนา การศึกษา การพยาบาล และพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งมีกรมธรรมการกลาง กรมศึกษาธิการ กรมพยาบาล กรมพิพิธภัณฑสถานและกรมสังฆการี อนึ่ง จะเห็นได้ว่า มีกรมพิพิธภัณฑสถานเกิดขึ้น เพื่อเป็นการรวบรวมและเก็บรักษาของเก่า(ของโบราณ)ซึ่งส่งผลให้ประชาชนรู้สึกรักและชื่นชมศิลปะและวัฒนธรรมของชาติมากยิ่งขึ้น สถานะลักษณะนี้คือการระลึกถึงและคิดถึงของเก่าหรือของดั้งเดิม (Nostalgia) ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างความเข้าใจใน “รากเหง้า” ของชาติได้อย่างยอดเยี่ยม

ในสมัยก่อนนั้นกระทรวงธรรมการได้มีการดำเนินการจัดการศึกษาของชาติให้มีแบบแผนและสร้างเป็นรูปแบบที่ชัดเจน รวมทั้งมีผลบังคับใช้อย่างชัดเจน ซึ่งโครงการศึกษา พ.ศ.2441 ฉบับแรกนี้ ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมาย เพราะเป็นพระบรมราชโองการ โครงการศึกษานี้ได้นำรูปแบบการศึกษาของประเทศอังกฤษมาเป็นต้นแบบ และเป็นฐานรากในการจัดการศึกษาในสมัยต่อมาอีกด้วย

หน้าที่ : ความดีของการสร้างชาติ

แม้ว่าวันเวลาผันผ่านไป กระทรวงศึกษาธิการ ยังต้องจำเป็นในการปฏิบัติภารกิจหลักต่อไป กล่าวคือ การจัดการศึกษาการส่งเสริมการศึกษาให้ประชาชนของรัฐได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียม รวมทั้งการสร้างเสมอภาค(Equity)ของโอกาสทางการศึกษาด้วย นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน ยังส่งเสริมให้ทุกคนได้รับโอกาสศึกษาต่อตามศักยภาพและสมรรถนะของตนเองอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้น กระทรวงศึกษาธิการยังเปิดโอกาสให้หน่วยงานอื่น องค์กรมหาชน และองค์กรของเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริการทางการศึกษามากขึ้น การพลัดเปลี่ยนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในบางยุค บางสมัย บางครั้งดูเหมือนเป็นรอยต่อ ที่ไม่ลงตัวเท่าใดนัก แต่ทั้งนี้ยังถือว่า กระทรวงเองยืนหยัดและมุ่งมั่นในการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาของชาติให้มีความเจริญงอกงามไปอย่างไม่หยุดยั้ง

ภาพที่ชัดเจนและถือว่าเป็นหน้าที่หลักของกระทรวงศึกษาธิการอีกประการหนึ่ง คือ การผลิตครู เพื่อให้เป็นกำลังในการผลิต”พันธุ์กล้าของต้นไม้”ให้กับประเทศไทย เพื่อให้เขาและเธอเหล่านั้นเป็นคนดี เป็นคนเก่ง และสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างปกติสุข เมื่อเป็นเช่นนี้ กระทรวงศึกษาธิการและบุคลากรที่เกี่ยวข้องต้องเข้าใจในปัญหาการศึกษาเพื่อที่จะหาทางแก้ไขต่อไป ปัญหาโดยภาพรวมในปัจจุบันที่พอจะประมวลได้ดังนี้

1 ถึงแม้ว่าการศึกษาไทยจะพยายามเข้าถึงความเป็นสากลและโลกาภิวัตน์ทางการศึกษา แต่ยังคงขาดศรัทธาอันแสดงออกทางจินตนาการต่ออุดมหมายถึงแท้จริงทางการศึกษา ต่ออุดมหมายถึงปลายทางชีวิตของผู้เรียน รวมทั้งพันธะที่กระทรวงศึกษาธิการที่มีต่อรัฐ นอกจากนี้การศึกษาไทยยังขาดแนวคิดทฤษฎีที่ถูกต้อง โดยเฉพาะหลักการบริหารงานจัดการที่ถูกต้อง บางหน่วยงานมีความซ้ำซ้อนในการบริหารจัดการกับหน่วยงานอื่น จึงทำให้เกิดประสิทธิภาพทางการศึกษาไม่ได้มรรคผลเท่าที่ควร

2 กระทรวงศึกษาธิการต้องมุ่งเน้นคุณภาพเชิงประจักษ์ (Empirical Quality) คุณภาพทางการศึกษาที่ผ่านมายังไม่เหมาะสมกับบริบทพื้นฐานของสังคมไทย เพราะที่เห็นและถือเป็นแนวปฏิบัตินั้น **ส่วนมากจะอิงมาตรฐานของประเทศอื่น ทำให้การศึกษาไทยได้รับการแทรกแซงอย่างยิ่ง** คุณภาพทางการศึกษาของส่วนภูมิภาค ยังไม่ได้เกณฑ์มาตรฐานของชาติ และยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ ที่ผ่านมาเป็นเพียงนโยบาย

3 ครูที่ดีของกระทรวงศึกษาธิการยังมีจำนวนไม่มากพอ เพราะ ครูบางคนไม่มีคุณสมบัติที่จำเป็นในการประกอบอาชีพนี้ ยังมีสถานะเพียงแค่ “ คนผู้สอน ” แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า รัฐไม่มีสถาบันผลิตครูที่มีคุณภาพ รัฐและสถาบันการผลิตครูต้องมีการบ่มเพาะความเป็นครู โดยการสร้างวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพชั้นพิเศษ และมีสถาบันผลิตครูเฉพาะด้านขึ้นมา ยิ่งไปกว่านั้น รัฐบาลควรระดมทุนในการส่งเสริมการเป็นครูที่ดี เช่น ฐานเงินเดือนของครูเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราเงินเดือนของครูในต่างประเทศ ครูไทยในบางพื้นที่ยังขาดเงินสนับสนุนในการค้นคว้าเพิ่มเติม สิ่งนี้รัฐต้องมีเงินสนับสนุนในการผลิตสื่อ และให้เงินในการซื้อตำรามาปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอน รางวัลการผลิตสื่อที่จะได้เป็นขวัญและกำลังใจให้กับครูผู้สอนในการสรรค์สร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน

4 สังคมไทยยังมีบางส่วนที่ยังไม่เห็นคุณค่าของกระบวนการมีส่วนร่วมในสถานศึกษา เพราะเท่าที่ผ่านมายังมีการขาดส่วนร่วมกับองค์กรอื่นๆ ในการช่วยวางแผนการออกแบบการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพชุมชนที่ชัดเจนและถูกต้อง ซึ่งภาพฉายเหล่านี้ปรากฏอย่างชัดเจนในสถานศึกษาในเขตชนบท

5 ระบบการบริหารจัดการยังเป็นปัญหาต่อเนื่อง ขาดความคล่องตัว เพราะบางอย่างต้องอิงกับนโยบายของรัฐบาลโดยภาพรวม นอกจากนี้ บางครั้งหยิบยกเอาการศึกษาของต่างประเทศมาเป็นต้นแบบ โดยปราศจากการเทียบเคียงเลยทำให้สูญเสียตัวตนของตนเองไป

การสอนการเรียนรู้: ครูต้องพากเพียรและใส่ใจ

ผู้เขียนขอเสนอข้อคิดที่กระทรวงศึกษาธิการจะต้องสร้างคุณค่าให้กับระบบการศึกษาไทย อยากให้ผู้ที่ทำหน้าที่ในกระทรวงได้ตระหนักถึงการบริหารจัดการ ตลอดจนสามารถแยกแยะให้ออก ระหว่าง **“สิทธิ และ สิทธิพิเศษ (right not privilege) ”** บางครั้งมีการผนวกรวมของการนำมาใช้จนไม่สามารถมองเห็นได้ อนึ่งผู้คนที่ทำหน้าที่ผลิตความรู้ให้กับผู้เรียน ควรใส่ใจในการกระทำของตนเอง โดยเฉพาะความเข้าใจเรื่องความแตกต่าง “การสอน” กับ “การเรียนรู้” ผู้เขียนขออธิบายดังนี้

1 การสอนจะมีข้อจำกัดอยู่ที่เนื้อหาสาระ (content-based) ที่ผู้สอนมอบให้ซึ่งเป็นบทตั้งในแต่ละครั้งเท่านั้น แต่การเรียนรู้จะเป็นการเชื่อมโยงทุกสถานการณ์ได้เป็นอย่างดี อนึ่งไม่จำเป็นจะต้องมีกระบวนการสอนในการเรียน

2 การสอนมีความบีบคั้นที่มีสภาวะของการ “กดทับ” ที่มีอำนาจแฝงของผู้สอน (Latent power) อยู่ แต่ในทางตรงข้าม การเรียนจะมีอิสระในการเรียนรู้และสามารถหาความสุขได้มากกว่าการสอน

3 การสอนในบางครั้ง ผู้สอนเป็นเพียงผู้ถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transfer) บางครั้งผู้สอนไม่มีสมควรได้รับ แต่ในทางตรงข้าม การเรียนนั้นผู้เรียนและผู้สอนจะมีความเจริญอกงามเกิดขึ้นในทุกๆด้านตลอดเวลา ผู้เรียนและผู้สอนต่างจะมีความสุขร่วมกัน นอกจากนี้จะเกิดบรรยากาศการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปพร้อมๆกัน

จะเห็นได้ว่า กระทรวงศึกษาธิการจะมีการปรับเปลี่ยนในทุกๆด้านเพื่อให้การจัดการทางด้านการศึกษามีความเจริญอกงามในทุกๆด้านอันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศไทย แต่ทั้งนี้ กระทรวงศึกษาจะต้องตระหนักอยู่เสมอว่า **“ค่าของผู้คนในรัฐชาติ แสดงถึงความค่าทางการศึกษาที่รัฐจัดให้”** และถือว่าเป็นจุดหมายปลายทางที่ชัดเจนของการพัฒนาด้านอื่นๆต่อไปในอนาคตอีกด้วย